

ΦΙΛΟ-ΞΕΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Από την Αρχαιολατρία και τον Φιλελληνισμό
στις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές

Hέκθεση με τίτλο «Φιλό-Ξενη Αρχαιολογία». Από την Αρχαιολατρία και τον Φιλελληνισμό στις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές» εντάσσεται στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για την επέτειο των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση. Παρακολουθεί μέσα από κείμενα και εικόνες την πορεία της εκ νέου «ανακάλυψης» της Αρχαίας Ελλάδος από το τέλος ήδη του Μεσαίωνα χάρη στους Ευρωπαίους που επισκέπτονταν την Ελλάδα για να θαυμάσουν τις «αρχαιότητες» ως μνημεία του ένδιου ελληνικού παρελθόντος και έρχονταν σε επαφή με τους απογόνους των αρχαίων Ελλήνων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να γεννηθεί και να διαδοθεί η πεποίθηση ότι αποτελούσε ηθικό χρέος των Ευρωπαίων και του δυτικού κόσμου γενικότερα να συνδράμουν με κάθε τρόπο και μέσο την αναγέννηση της Ελλάδας και των Ελλήνων. Το κίνημα του Φιλελληνισμού, επηρεασμένο από τα ιδεολογικά και καλλιτεχνικά ρεύματα του Κλασικισμού και του Ρωμαντισμού, συνέβαλε καθοριστικά στη διεθνή αποδοχή και υποστήριξη του αγώνα για την απελευθέρωση και την ίδρυση ανεξάρτητου Ελληνικού Κράτους.

Η βούληση της προστασίας των αρχαιοτήτων ως μνημείων, αλλά και ως εθνικής κληρονομιάς, έγινε πράξη αμέσως μετά την απελευθέρωση της Ελλάδος με μια σειρά από μέτρα. Ένα από τα πιο σημαντικά ήταν η ίδρυση το 1834 της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, της παλαιότερης του είδους στην Ευρώπη. Κατά τις πρώτες δεκαετίες της ύπαρξής της, ωστόσο, η Αρχαιολογική Υπηρεσία δεν διέθετε τα αναγκαία οικονομικά μέσα, το προσωπικό και την τεχνογνωσία για την πραγματοποίηση μεγάλης έκτασης συστηματικών ανασκαφών. Το κενό αυτό ήρθαν να καλύψουν ερευνητικές αποστολές και ιδρύματα χωρών της δυτικής Ευρώπης. Ήτσι δημιουργήθηκαν οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και τα Ινστιτούτα, που ανέπτυξαν οργανωμένη ανασκαφική δράση σε ορισμένους από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους. Η δράση αυτή συνέβαλε καθοριστικά στην αποκάλυψη και ανάδειξη εμβληματικών μνημείων, επεκτείνοντας και εμβαθύνοντας τη

γνώση για την αρχαία ελληνική ιστορία και τοπογραφία. Παράλληλα έδωσε άθηση στην ανάπτυξη και εξέλιξη της ίδιας της αρχαιολογικής επιστήμης και της ελληνικής αρχαιολογίας ειδικότερα.

Την πορεία αυτή της εκ νέου ανακάλυψης τόσο της αρχαίας όσο και της νεότερης Ελλάδας από την Ευρώπη και παράλληλα της εξέλιξης της αρχαιολογίας από ερασιτεχνική προσωπική ενασχόληση ευκατάστατων φιλομαθών, ρωμαντικών περιηγητών ή και φιλόδοξων τυχοδιωκτών σε θετική συστηματική επιστήμη και δημόσιο λειτουργήμα υπό την πρόνοια και ευθύνη του Κράτους, καθώς και την πολυσχιδή ερευνητική, εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα των Ξένων Σχολών και Ινστιτούτων στη χώρα μας φιλοδοξεί να αναδείξει και να καταστήσει γνωστή στο ευρύτερο κοινό η περιοδική Έκθεση «Φιλό-Ξενη Αρχαιολογία». Από την Αρχαιολατρία και τον Φιλελληνισμό στις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές, που πραγματοποιείται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου. Μέσα από ένα εξαιρετικά πλούσιο και σπάνιο φωτογραφικό και αρχειακό υλικό μεγάλης ιστορικής αξίας, προερχόμενο από τις συλλογές των ίδιων των Σχολών και των Ινστιτούτων, καθώς και άλλων πολιτιστικών ιδρυμάτων, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να δει στιγμιότυπα από την ιστορία των μεγάλων αρχαιολογικών ανακαλύψεων στην Ελλάδα, να αντιληφθεί την εξέλιξη της αρχαιολογικής επιστήμης, καθώς και να γνωρίσει τη δυναμική παρουσία, τη συνεισφορά και το έργο των ξένων ιδρυμάτων στη χώρα μας, που συνεχίζονται αδιάκοπα έως σήμερα.

Δρ Λίνα Μενδώνη

Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού

Φωτογραφική έκθεση

ΦΙΛΟ-ΞΕΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΑΤΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Hέκθεση αυτή που παρουσιάζεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου έχει ως στόχο να αναδείξει την έλξη που άσκησε η ελληνική αρχαιότητα, διαχρονικά, στον δυτικό πολιτισμό, καθώς και τις ποικίλες μορφές του «φιλελληνισμού» ως πεδίου συνάντησης και διάδρασης Ελλήνων και Ξένων.

Ο φιλελληνισμός ως ιδεολογικό και πολιτικό κίνημα αναπτύχθηκε πριν, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Εκδηλώθηκε ως εύνοια και ενδιαφέρον υπέρ των ελληνικών θέσεων, με ηθική και υλική συμπαράσταση, η οποία κορυφώθηκε με την εθελοντική συμμετοχή ξένων υπηκόων στις μάχες για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Όμως ο φιλελληνισμός, ως αναζήτηση και προσπάθεια επανασύνδεσης με την ελληνική αρχαιότητα, στην οποία ο δυτικός κόσμος αναγνωρίζει τις ρίζες και του δικού του πολιτισμού, αποτελεί ένα ευρύτερο πνευματικό ρεύμα που οδήγησε, μεταξύ άλλων, στο ξεκίνημα της αρχαιολογικής έρευνας στη χώρα μας και συνακόλουθα στην ίδρυση των πρώτων αρχαιολογικών σχολών. Σήμερα στην Ελλάδα, λειτουργούν 18 Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και Ινστιτούτα, ενώ το ενδιαφέρον για ίδρυση νέων δεν έχει σταματήσει. Πρόκειται για θεσμό που μετρά ήδη ενάμισι αιώνα ζωής, φέρνοντας στη χώρα μας επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων και σπουδαστές από όλο τον κόσμο σε αλληλεπίδραση με την εδώ επιστημονική κοινότητα και δημιουργώντας συνθήκες ενός σύγχρονου φιλελληνισμού στη σημερινή πραγματικότητα της Ελλάδας.

Η έκθεση βασίζεται κατά ένα μεγάλο μέρος στο υλικό που είχε συγκεντρωθεί για τις ανάγκες μιας από τις κεντρικές εκδηλώσεις του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, στο πλαίσιο του εορτασμού του 2018 ως Ευρωπαϊκό Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ήταν αφιερωμένη στη λειτουργία των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών και Ινστιτούτων στην Ελλάδα. Με αφορμή τη φιλοξενία της στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, η έκθεση διευρύνεται με μια επιπλέον ενότητα, αφιερωμένη ειδικά στην παρουσία

των Σχολών στην Κρήτη στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αι., υπό την εποπτεία της νεοσύστατης Κρητικής Πολιτείας, η οποία διαμόρφωσε το νομικό πλαίσιο λειτουργίας τους με την καθοριστική συμβολή του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ηρακλείου. Οι μοναδικοί αρχαιολογικοί θησαυροί που ήρθαν στο φως κατά τις πρώτες μεγάλες ανασκαφές των Ξένων Σχολών ανανέωσαν το διεθνές ενδιαφέρον για την κρητική αρχαιολογία, συμβάλλοντας στις διπλωματικές εξελίξεις και στην οριστική επίλυση του κρητικού ζητήματος με την ενσωμάτωση της Κρήτης στην Ελλάδα το 1913.

Το εύρος και η σημασία του έργου των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών και Ινστιτούτων δεν θα ήταν δυνατόν να παρουσιαστούν στο σύνολό τους σε μια έκθεση. Στόχος μας είναι, μέσα από το φωτογραφικό και αρχειακό υλικό, να αποτυπώσουμε ορισμένες «στιγμές» της ιστορίας των Σχολών, που βαδίζει παράλληλα με την ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας και της ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, να προβάλουμε πτυχές της δράσης τους που δεν έχουν παρουσιαστεί μέχρι σήμερα ή είναι λιγότερο γνωστές, να αναδείξουμε στιγμίτυπα από τους χώρους, τους ανθρώπους και τη μεταξύ τους διάδραση στην αναζήτηση του κοινού πολιτιστικού παρελθόντος.

Στη συγκέντρωση του υλικού συνέβαλαν καίρια οι ίδιες οι Σχολές και τα Ινστιτούτα παραχωρώντας γενναιόδωρα αρχειακό υλικό και φωτογραφίες που αποτελούν, σε πολλές περιπτώσεις, σπάνιο υλικό τεκμηρίωσης. Με την ίδια προθυμία παραχώρησε ιστορικά έγγραφα από το πλούσιο αρχείο της η Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων του ΥΠΠΟΑ. Τέλος, καθοριστική για τη διοργάνωση της έκθεσης υπήρξε η ευγενική παραχώρηση φωτογραφικού υλικού μιας σειράς ιδρυμάτων: Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο – Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία Ελλάδος, Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη, Μουσείο Ιστορίας και Τέχνης Δήμου Ιεράς Πόλης Μεσολογγίου, Μουσείο Μπενάκη, Συλλογή Εταιρείας για τον Ελληνισμό και Φιλελληνισμό/Μουσείο Φιλελληνισμού, Συλλογή Θανάση και Μαρίνας Μαρτίνου, Πολεμικό Μουσείο, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Ανέμη» Πανεπιστημίου Κρήτης.

Για τη συμβολή τους αυτή τους ευχαριστούμε όλους θερμά.

Έλενα Κουντούρη
Στέλλα Μανδαλάκη
Κωνσταντίνα Μπενίση

ΑΡΧΑΙΟΦΙΛΙΑ, ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ανακαλύπτοντας ξανά την Ελλάδα

Κατά την περίοδο της Αναγέννησης (15ος – 17ος αι.) αναπτύσσεται, σταδιακά, το περιηγητικό ρεύμα στη Μεσόγειο και τη ΝΑ Ευρώπη. Ευρωπαίοι ταξιδευτές – μεταξύ άλλων λόγιοι, γεωγράφοι, προσκυνητές, έμποροι και ιεραπόστολοι, φυσιοδίφες και αρχαιολόγοι – βλέπουν, περιγράφουν και απεικονίζουν τόπους, ανθρώπους και μνημεία.

Η αρχαία Ελλάδα, παρόλο που δεν είχε ποτέ ξεχαστεί, θα ανακαλυφθεί ξανά από τους Ευρωπαίους και τα αρχιτεκτονικά της κατάλοιπα θα ασκήσουν ισχυρή έλξη, οδηγώντας τους περιηγητές στη «λατρεία των ερειπίων».

Στη διάρκεια του 17ου αι. πολλοί αρχαιόφιλοι, οι οποίοι συνδύαζαν την ιδιότητα του ιστοριοδίφη με εκείνη του περιηγητή, ταξίδεψαν στην Ελλάδα αφήνοντας πίσω τους μια πολύ σημαντική τεκμηρίωση των ελληνικών αρχαιοτήτων. Την ίδια εποχή, Ευρωπαίοι αριστοκράτες περιηγούνται την Ευρώπη, αναζητώντας πολιτιστικές και καλλιτεχνικές εμπειρίες ως κοινωνικά και γνωστικά εφόδια για να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους και να διευρύνουν τους ορίζοντές τους. Αυτή η εθιμική πρακτική έμεινε γνωστή στην ιστορία ως *Grand Tour*.

Οι περιηγητές J. Spon και G. Wheler παρατηρούν τις αρχαιότητες της Αθήνας μαζί με τον Γάλλο πρόξενο J. Giraud. Εικονογράφηση στο J. Spon, *Voyage de door Italien, Dalmatiens, Grieckenland, en de Levant, Amsterdama*, 1689. © Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Η Αθήνα του Περικλή, C.R. Cockerell. Χαλκογραφία με φανταστική απεικόνιση της Αθήνας. Εικονογράφηση στο H.W. Williams, *Select views in Greece with classical illustrations*, Λονδίνο & Εδιμβούργο, 1829. © Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Φρούριο Ναυπλίου, 1830. Ακουαρέλα.
© Φινλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών

18ος αιώνας: ο αιώνας του Διαφωτισμού και των Επαναστάσεων //

Στη διάρκεια του 18ου αι. συντελούνται σπουδαίες αλλαγές σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, με κυρίαρχα γεγονότα τη Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας (1776) και τη Γαλλική Επανάσταση (1789). Σε αυτή την Ευρώπη του Διαφωτισμού θα συντελεστεί η σημαντικότερη ελληνική αναβίωση μετά την Αναγέννηση: το κίνημα του Νεοκλασικισμού, το οποίο επεδίωκε να αποδώσει τις υψηλές αξίες και το ευγενικό μεγαλείο του ελληνορωμαϊκού κόσμου. Την ίδια περίοδο πραγματοποιούνται τα πρώτα βήματα προς την επιστημονικότερη προσέγγιση της αρχαιότητας. Αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι αλλά και συγγραφείς σχεδιάζουν, απεικονίζουν και γράφουν για την αρχαία Ελλάδα.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε το *Ταξίδι του Νεαρού Αναχάρσιδος* (1788) του Jean-Jacques Barthélemy. Το έργο, το οποίο περιέγραφε μια ειδυλλιακή Ελλάδα, γνώρισε τεράστια διάδοση, μεταφράστηκε στην ελληνική και αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την έκδοση της περίφημης Χάρτας της Ελλάδος του Ρήγα Φεραίου.

Χάρτα της Ελλάδος, 1797, Ρήγας Φεραίος (Βελεστινλής). Έργο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού γεμάτο από σύμβολα του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Το αρχαιοελληνικό ιδεώδες της εποχής διαμόρφωσε το υπερθνικό και οικουμενικό όραμα του Ρήγα για μια «Ελληνική Δημοκρατία». © Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Αρχαιοφιλία και κυνηγοί αρχαιοτήτων

Στη διάρκεια του 18ου αι., η αρχαία Ελλάδα, υπό το πνεύμα του ανθρωπισμού, αναγνωρίζεται ως το θεμελιώδες πολιτισμικό ιδεώδες για την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Η αντίληψη αυτή ενισχύεται από σημαντικές εκδόσεις και εντυπωσιακές ανακαλύψεις αρχαίων πόλεων και εμβληματικών αρχαιοτήτων που μετατρέπουν το ενδιαφέρον αυτό σε «συρμό» ή και «εμμονή», γνωστή ως Ελληνομανία (*Graecomania*).

Η εξερεύνηση της αρχαιότητας, όμως, δεν θα περιοριστεί στην παρατήρηση και τον θαυμασμό των αρχαίων καταλοίπων. Ανάμεσα στους αρχαιόφιλους που επισκέπτονται την Ελλάδα, δε λείπουν εκείνοι που έρχονται στη χώρα για να επιδιοθούν σε κυνήγι θησαυρού, αποσπώντας τμήματα από τα μνημεία –γεγονός με ολέθριες συνέπειες για την ακεραιότητά τους– με το επιχείρημα πως τα ανασύρουν από την αφάνεια, ενώ πλήθος αρχαιοτήτων γίνονται αντικείμενο αγοραπωλησίας και καταλήγουν σε συλλογές ιδιωτών και μεγάλων μουσείων της Ευρώπης. Εκτός από τα αρχιτεκτονικά γλυπτά του Παρθενώνα (1801-1805), τη βίαιη απόσπαση και εκπατρισμό θα γνωρίσουν αρχιτεκτονικά γλυπτά από το ναό της Αφαίας στην Αίγινα (1811) και του Επικούριου Απόλλωνα στις Βάσσες της Φιγαλίεις (1814).

Αποψη της Αθήνας με το Υδραγωγείο του Αδριανού, 1813, L.F. Cassas.
Οξυγραφία από το λεύκωμα του L.F.Cassas, Grandes Vues Pittoresques des Principaux Sites et Monuments de la Grèce et de la Sicile, Παρίσι.
Δωρεά Δαμιανού Κυριαζή. © 2021, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα

Φιλέλληνες αξιωματικοί. Εικονογράφηση στο R. Puaux, *Grèce, Terre aimée des Dieux*, Παρίσι, 1932. © Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη

Φιλελληνικό Κίνημα και Επανάσταση

Με την έναρξη του Ελληνικού Αγώνα δεν άργησε να δημιουργηθεί ένα ρωμαλέο φιλελληνικό κίνημα που κινητοποίησε τη γνώμη των Δυτικών υπέρ των ελληνικών συμφερόντων. Φιλελληνικά κινήματα αναπτύσσονται σε πολλές χώρες εκφράζοντας είτε σε ηθικό είτε σε υλικό επίπεδο τη συμπαράστασή τους στους αγωνιζόμενους Έλληνες με πληθώρα δράσεων, όπως πολιτικές εκκλήσεις υπέρ των Ελλήνων, στρατιωτική βοήθεια, φιλελληνικά άρθρα στον τύπο, οργάνωση εράνων, αποστολή χρημάτων και εφοδίων κ.ά. Από τις πλέον σημαντικές και συνάμα συγκινητικές εκφράσεις του φιλελληνικού κινήματος είναι και ο μαχόμενος Φιλελληνισμός. Οι Φιλέλληνες «μαχητές της Ελευθερίας», ρομαντικοί ιδεολόγοι αλλά και επαγγελματίες, θα συμμετάσχουν με ενθουσιασμό στα πεδία των μαχών από τις πρώτες κιόλας μέρες του Αγώνα.

Στην τέχνη, η Ελληνική Επανάσταση θα συνδεθεί με το κίνημα του Ρομαντισμού. Πολλοί Ευρωπαίοι ζωγράφοι, όπως ο Eugène Delacroix, θα φιλοτεχνήσουν έργα εμπνευσμένα από τον Ελληνικό Αγώνα, ενώ στη λογοτεχνία και την ποίηση είναι γνωστή η συμβολή των Goethe, Hölderlin, Shelley, Byron, Chateaubriand και πολλών άλλων.

Η Αρχαία Ελλάδα στην Επανάσταση του 1821

Η Ελληνική Αρχαιότητα γίνεται πηγή έμπνευσης για την Ελληνική Επανάσταση. Το κλασικό ιδεώδες και οι αξίες που αυτό ενσαρκώνει παίρνει υπόσταση από Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες, άλλοτε με τη μορφή θνησκόντων αιγανιστών και άλλοτε με τη μορφή γυναικάς ως Νίκη, ως Ελευθερία. Όπως πει ο François-René de Chateaubriand στο περίφημο *Υπόμνημα περί της Ελλάδος*, ο αγώνας των Ελλήνων «θα καταστεί κοινός αγώνας όλων των εθνών». Ο Percy B. Shelley στην εισαγωγή του ποιήματός του *Ελλάς θα δηλώσει:* «Είμαστε όλοι Έλληνες. Οι νόμοι μας, η λογοτεχνία μας, η θρησκεία μας, οι τέχνες μας έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα».

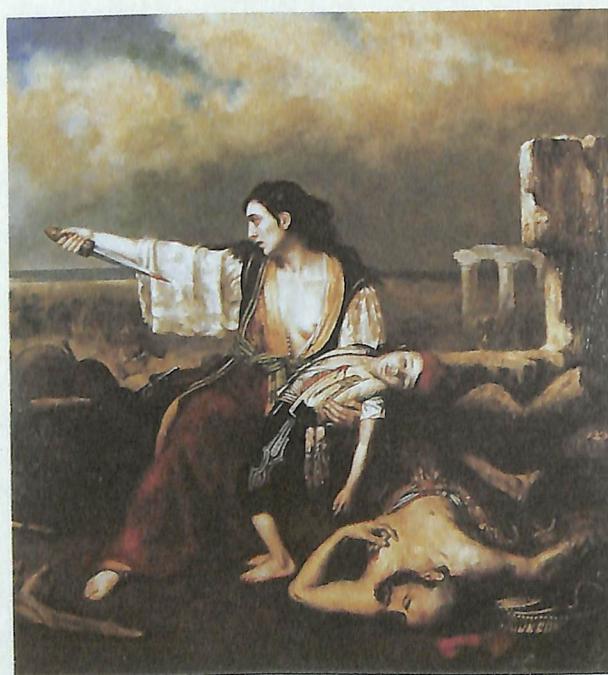
Ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός είναι παρών όχι μόνο την ώρα της σύγκρουσης, αλλά και του σχεδιασμού και της ανάπτυξης, στήριγμα στην ανημποριά και δυστυχία των αμάχων, σανίδα ονειροπόλησης στην ώρα της περισυλλογής.

Επεισόδιο του Ελληνικού Αγώνα, 1856,
Eug. Delacroix. © Εθνική Πινακοθήκη
-Μουσείο Αλεξανδρού Σούτσου,
Φωτογράφιση Σταύρος Ψηρούκης.

Η Ελλάς ευγνωμονούσα,
1858, Θ. Βρυζάκης, Λάδι
σε μουσαμά. © Εθνική
Πινακοθήκη-Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτσου,
Φωτογράφιση Σταύρος
Ψηρούκης

Η Αυτοθυσία, 1828, F.-E.
de Lansac. Ελαιογραφία.
© Μουσείο Ιστορίας και
Τέχνης Δήμου Ιεράς Πόλης
Μεσολογγίου

Η καταστροφή του
Δράμαλη στα Δερβενάκια,
1839. Χρωμολιθογραφία
του Α. Ησαΐα (εκδ.)
Βενετία. EIM Συλλογή
Χαρακτικών © Εθνικό
Ιστορικό Μουσείο

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης
στη μάχη της Ακρόπολης,
περ. 1835, Chr. Perlberg.
Ελαιογραφία σε μουσαμά.
© Συλλογή Θανάση και
Μαρίνας Μαρτίνου

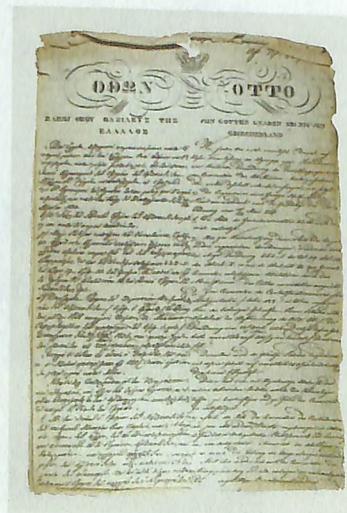
Γέρος αγωνιστής που παίζει
λύρα, 1858, Δ. Τσόκος.
Λάδι σε χαρτί. Συλλογή
Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη.
© Εθνική Πινακοθήκη-
Μουσείο Αλεξάνδρου
Σούτσου, Φωτογράφιση
Σταύρος Ψηρούκης

Προστασία των Αρχαιοτήτων. Προεπαναστατικές απόπειρες και τα πρώτα νομοθετικά κείμενα

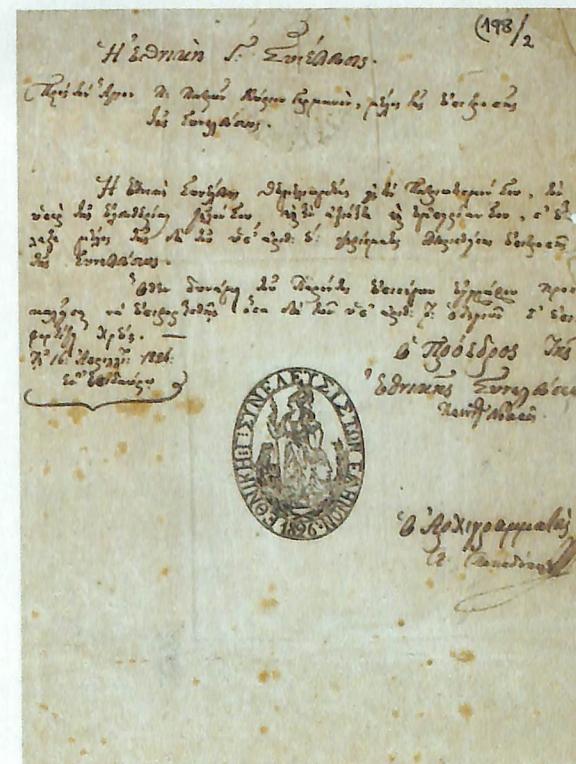
Το ενδιαφέρον των Ελλήνων για την προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς υπήρξε αμείωτο από τα προεπαναστατικά, ήδη, χρόνια αλλά και συνεχές κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Εθνεγρεσίας. Πρώτος ο Κοραής, το 1807, θα αναφερθεί στο ζήτημα, με αφορμή την αγορά σημαντικού αριθμού χειρογράφων από τη Μονή της Πάτμου, προτείνοντας, μεταξύ άλλων, και τη δημιουργία ενός Ελληνικού Μουσείου. Λίγα χρόνια αργότερα η "Φιλόμουσος Εταιρεία των Αθηνών" (1813), επιχείρησε να διασώσει τις διάσπαρτες αρχαιότητες της Αθήνας και να ιδρύσει μουσείο στο Ερέχθειο. Το 1825 ο Υπουργός Εσωτερικών Γρηγόριος Δίκαιος (Παπαφλέσσας) με διάταγμά του, προβλέπει την περισυλλογή των αρχαιοτήτων της χώρας από τις Αρχές και τη διαφύλαξή τους στα σχολεία, ενώ το 1827 κατά την Γ' Εθνοσυνέλευση (Επίδαιρος/Τροιζήνα, 1826-1827), θεσπίστηκε η υποχρέωση του Διοικητή να μεριμνά για τη μη πώληση ή μεταφορά των αρχαιοτήτων εκτός επικράτειας. Ο Ιωάννης Καποδίστριας σε διάταγμά του το 1828 ορίζε ότι οι αρχαιότητες που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια δεν πρέπει να εξάγονται από τη χώρα. Το 1829 ιδρύεται το πρώτο Αρχαιολογικό Μουσείο στην Αίγινα υπό τη διεύθυνση του Ανδρέα Μουστοξύδη. Ο τελευταίος άρχισε να περισυλλέγει στην Αίγινα τις αρχαιότητες που βρίσκονταν διασκορπισμένες στη χώρα και έθεσε τις βάσεις των διατάξεων για την προστασία των αρχαιοτήτων. Οι προσπάθειες θεσμικής θωράκισης του αρχαιολογικού πλούτου της χώρας ανεστάλησαν, προσωρινά, λόγω της δολοφονίας του Καποδίστρια (1831), για να επαναληφθούν με την έλευση του βασιλιά Όθωνα (1833), όποτε και θα συσταθεί η Αρχαιολογική Υπηρεσία και θα ψηφισθεί ο πρώτος αρχαιολογικός νόμος.

Χρυσό δαχτυλίδι της Φιλομούσου Εταιρείας που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1813 για την ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου των Ελλήνων. Δωρεά της πριγκίπισσας Αλίκης. © 2021, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.
Με την εγγραφή τους στην Εταιρεία τα μέλη λάμβαναν ως διακριτικό της εισδοχής τους ένα δαχτυλίδι

Απόφαση του Βασιλιά Όθωνα, με την οποία ο Κυριακός Πιττάκης διορίζεται Έφορος στο Κεντρικό Μουσείο, 1834. © Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού / Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων.

Η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στην Πάτμο. Επιχρωματισμένη λιθογραφία έργου του J.-B. Hilaire από την έκδοση του Choiseul-Gouffier, Voyage Pittoresque de la Grèce. Βρυξέλλες, 1823-1825.

© 2021, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Έγγραφο της Γ' Εθνοσυνέλευσης (Επίδαιρος/Τροιζήνα, 1826-1827). Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ. © Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.
Η Γ' Εθνοσυνέλευση ξεκίνησε στην Επίδαιρο το 1826, αλλά ολοκληρώθηκε στην Τροιζήνα το 1827.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ – ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ

Οι πρώτες ανασκαφές

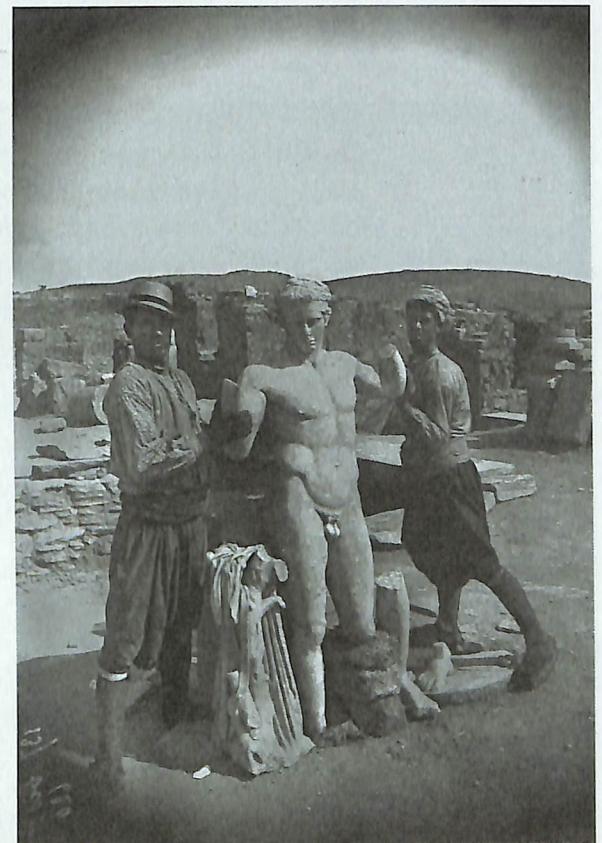
Με την ίδρυση των πρώτων Ξενων Αρχαιολογικών Σχολών, εγκαινιάζεται μια περίοδος γόνιμης συνεργασίας της διεθνούς αρχαιολογικής κοινότητας με πρωτοπόρους Έλληνες αρχαιολόγους, η οποία οδήγησε σε πολύ σημαντικά αρχαιολογικά προγράμματα κι ανακαλύψεις.

Σε μια Ελλάδα που μόλις έχει απελευθερωθεί, ενώ το νεοσύστατο κράτος προσπαθεί να οργανωθεί, οι πρώτες αρχαιολογικές αποστολές βρήκαν φιλόξενο χώρο για την κοινή προσπάθεια που θα έφερνε στο φως τα κατάλοιπα ενός ένδοξου παρελθόντος.

Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών.
Πρινιάς Κρήτης, 1906-1908

Το παλιό φωτογραφικό υλικό μας κάνει κοινωνούς της διάθεσης συνεργασίας, της προσμονής να έλθουν στο φως και να «αναπνεύσουν» οι κρυμμένοι θησαυροί της ελληνικής γης, του θαυμασμού για το απαράμιλλο κάλλος που δεν άφηνε κανέναν ασυγκίνητο, του ζήλου για τη συμμετοχή στην όλη προσπάθεια, μια προσπάθεια στην οποία συμμετέχουν Έλληνες και ξένοι, αρχαιολόγοι και μη.

Γαλλική Σχολή Αθηνών. Δήλος, εργάτες με το άγαλμα του Διαδούμενου, 1894

Οι φωτογραφίες αποτυπώνουν στιγμές έντονης επιστημονικής εργασίας, αλλά και σωματικού μόχθου, στιγμές χαλάρωσης και περηφάνιας για το αποτέλεσμα, σπάνια στιγμότυπα γυναικών σε έναν κατά κανόνα ανδροκρατούμενο χώρο, φανερώνοντας, όμως, έκδηλα πως ο αρχαιολογικός πυρετός της ανακάλυψης γίνεται ο ενωτικός κρίκος όλων.

Βρετανική Σχολή Αθηνών. Ιθάκη, το «παλάτι του Οδυσσέα», από αριστερά προς τα δεξιά: T. Emmet, W. A. Heurtley, C. R. Wason and Heurtley, 1930 (Sylvia Benton Personal Papers)

Η γνωριμία με τα μνημεία

//

Τα μέλη των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών, αν και επικέντρωσαν την επιστημονική τους έρευνα στην αρχαία Ελλάδα, έστρεψαν από νωρίς το ενδιαφέρον τους στα μνημεία και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα του Βυζαντίου, φωτογραφίζοντας, αποτυπώνοντας και μελετώντας τα υλικά τεκμήρια του βυζαντινού πολιτισμού στην Ελλάδα και αφήνοντας μια πλούσια παρακαταθήκη για τη μελέτη τους ως τις μέρες μας.

Βρετανική Σχολή Αθηνών. Θεσσαλονίκη, άποψη του εσωτερικού του ναού του Αγίου Δημητρίου πριν τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917.

Βρετανική Σχολή Αθηνών. Θεσσαλονίκη, ναός Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα). Η φωτογραφία πιθανώς αποτελεί εμπορική εκτύπωση των αρχών του 20ού αι. και αγοράστηκε από τον Βρετανό αρχιτέκτονα Walter S. George, μεταξύ 1907 και 1910.

Στιγμές των ανασκαφών

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Αρχαία Κόρινθος, ομάδα εργατών κατά τις πρώτες ανασκαφές, 1896

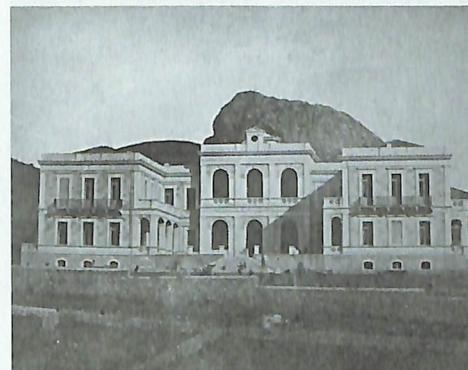
Ινστιτούτο της Δανίας στην Αθήνα. Η αποστολή του ίδρυματος Carlsberg στη Ρόδο, ανασκαφή στην ακρόπολη της Λίνδου, στη μέση του οποίου υπεύθυνος του έργου Αγγελής Κοσμόπουλος, 1902-1914 (Ιστοσελίδα Εθνικού Μουσείου Κοπεγχάγης)

Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Αρχαία Ήλιδα, μεσημεριανό διάλειμμα, 1912 ή 1914

Τα κτήρια

Η εγκατάσταση των πρώτων Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών στην Ελλάδα συνδέεται με την κατασκευή εμβληματικών κτηρίων στην πρωτεύουσα. Τα κτήρια αυτά –ορισμένα στις παρυφές του αστικού ιστού τότε, αλλά σήμερα στο κέντρο της πόλης– διαδραματίζουν ακόμη κεντρικό ρόλο ως χώροι συνάντησης, παραγωγής και διάδοσης της αρχαιολογικής γνώσης.

Επάνω αριστερά: Γαλλική Σχολή Αθηνών. Το κτήριο της Σχολής κατά το 1873. Δεξιά: Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Το κτήριο του Ινστιτούτου, 1927. Κάτω αριστερά: Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα και Βρετανική Σχολή Αθηνών. Τα κτήρια των Σχολών, περ. 1900. Δεξιά: Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών. Το κτήριο του Ινστιτούτου στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, 1908

ΔΙ-ΕΘΝΙΣΜΟΣ: ΞΕΝΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ. ΤΕΛΗ 19ΟΥ - ΑΡΧΕΣ 20ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ο Ελληνικός Πόλεμος της Ανεξαρτησίας του 1821 είχε συνέπειες που μεταμόρφωσαν ριζικά τις κρητικές αρχαιότητες και τους ανθρώπους που εμπλέκονταν με αυτές. Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Κρήτη είναι οργανικό μέρος αυτού του φαινομένου. Αναδύθηκαν μέσα από τις κοινωνικές και πολιτικές διεργασίες που ακολούθησαν την Ελληνική Επανάσταση και εν μέρει είναι απότοκα της προεπαναστατικής αρχαιολατρίας των πολυεθνικών αυτοκρατοριών της Δύσης, που αναζητούσαν στην Κρήτη και τον ελλαδικό χώρο τη νέα ταυτότητα της Ευρώπης.

Οι ξένοι αρχαιολόγοι άρχισαν να ερευνούν και να ανασκάπτουν συστηματικά την κρητική γη ως μέλη Αρχαιολογικών Σχολών στα τέλη του 19ου αιώνα, εργαζόμενοι σύμφωνα με τον Αρχαιολογικό Νόμο που θεσπίσθηκε το 1899 από την Κρητική Πολιτεία.

Ο Νόμος αυτός, ο οποίος τροποποιήθηκε το 1903, ήταν το αποτέλεσμα του μόχου του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ηρακλείου, ο οποίος, με τη συμβολή επιφανών Κρητών, μετέτρεψε την προστασία των κρητικών αρχαιοτήτων σε ζήτημα διεθνούς εμβέλειας, συμβάλλοντας στη διεθνοποίηση του Κρητικού Ζητήματος. Με τον ίδιο Νόμο επιτράπηκε η εξαγωγή αρχαιολογικών ευρημάτων των ανασκαφών των Ξένων Σχολών, όμως μόνο αυτών που «στέρεούνται επιστημονικής αξίας ή χρησιμότητας».

Πίθος, Γουρνιά (Πηγή: Penn Museum).

Αγία Τριάδα, 1902-1914.
Ανασκαφή στον ελαιώνα
(© SAIA, Archivio fotografico, B/22408).

Ενεπίγραφη πλάκα από τον Κύδικα της Γόρτυνας.
Μεταφέρθηκε στο Μουσείο του Λουβρου το 1862 από τον ιερέα και ελληνιστή Léon Thenon

Η ανασκαφή του σπηλαίου των Καμαρών,
1913 ©Αρχείο Βρετανικής
Σχολής Αθηνών, BSA
SPHS 01/4822.9961.

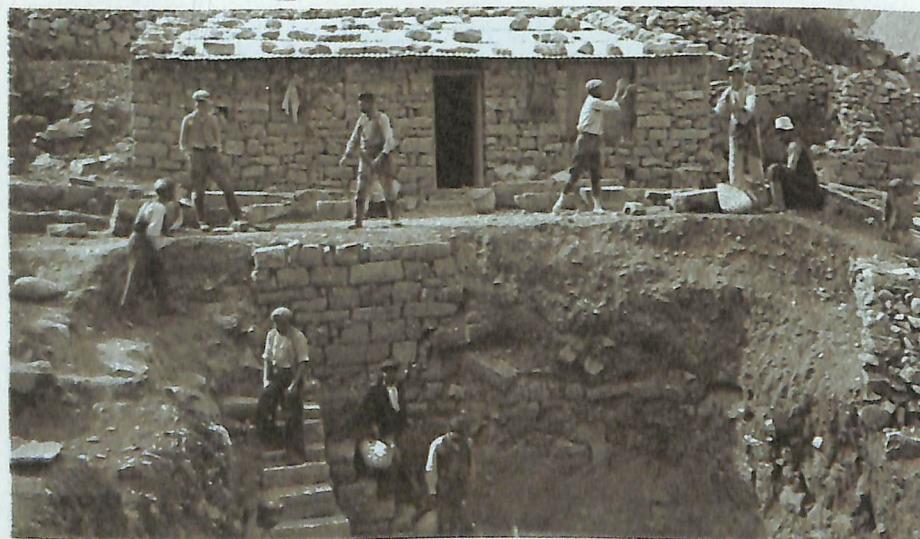
Το έργο της Γαλλικής Σχολής Αθηνών στην Κρήτη (τέλη 19ου – αρχές 20ού αι.)

Η Γαλλική Σχολή Αθηνών ξεκίνησε τις εξερευνήσεις στην Κρήτη αμέσως μετά την ίδρυσή της το 1846, με έργο της την πλήρη περιγραφή του νησιού, ορμώμενη από τα ομηρικά κείμενα της «Κρήτης των εκατό πόλεων». Η αρχαιολογική εξερεύνηση του νησιού συνέπεσε με την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της Κρήτης και επικεντρώθηκε στη μελέτη της ιστορίας και του πολιτισμού της, μέσα από επιγραφικές και νομισματικές πηγές, καθώς και των διαλέκτων της, τόσο διαμέσου της αρχαίας γλώσσας, όσο και των δημοτικών τραγουδιών. Τα μέλη της Γαλλικής Σχολής, ήδη από το 1860, στήριξαν την επανάσταση των Κρητών, συνεχίζοντας το φιλελληνικό κίνημα της δεκαετίας του 1830.

Χάρτης των χώρων που διερευνήθηκαν από τη Γαλλική Σχολή Αθηνών
(© EFA)

Δρήρος. Ανασκαφή της μεγάλης δεξαμενής το 1937 (©. EFA)

Μετά από 60 χρόνια ερευνητικών αποστολών που οδήγησαν στη βαθιά γνώση όλης της νήσου, με αφετηρία τα Μάλια, η Γαλλική Σχολή Αθηνών θα εδραιώσει την επιστημονική της δραστηριότητα στην Κρήτη, συνεχίζοντας τις αρχαιολογικές έρευνες στη Λατώ, στη Δρήρο, στην Ολούντα και στον Ανάβλοχο και στις επόμενες δεκαετίες στο Μιραμπέλλο, στο Βάι και στην Ίτανο.

Βρετανική Σχολή Αθηνών. Η κρητική εποποιία 1893-1915

Το βρετανικό ερευνητικό ενδιαφέρον για την Κρήτη εκδηλώθηκε ήδη από το 1889, όταν ο Arthur Evans είδε μια πρισματική επιγραφή που έφερε σύμβολα, τα οποία αναγνώρισε ως σημεία μιας πρώιμης μορφής γραφής, γνωστής σήμερα ως Κρητική ιερογλυφική. Στις 23 Μαρτίου 1900 ο Evans ξεκίνησε ανασκαφές στην Κνωσό, αποκαλύπτοντας έναν άγνωστο μέχρι τότε πολιτισμό.

Η ερευνητική δραστηριότητα της Βρετανικής Σχολής συνεχίστηκε και κατά τις επόμενες δεκαετίες με ανασκαφές σε διάφορες περιοχές του νησιού (Ζάκρος, Πετράς, Παλαίκαστρο, Πετσοφάς, Μαγκασάς, Πραισός, Καμάρες, Πλάτη).

Κνωσός: η ανασκαφή της Οικίας A. Hogarth, 1900.
© Αρχείο Βρετανικής Σχολής Αθηνών

Με έδρα το Ερευνητικό Κέντρο Κνωσού, η Σχολή συνεχίζει έως τις μέρες μας την ερευνητική της δραστηριότητα, με σκοπό τη διαχρονική μελέτη της κρητικής ιστορίας και τη δημιουργία διαύλων επικοινωνίας με το ευρύ κοινό, καθιστώντας την επιστημονική γνώση προσιτή.

Πραισός: η οικία με την αμυγδαλιά, 1901.
© Αρχείο Βρετανικής Σχολής Αθηνών, BSA SPHS 01/2840.7257

Γόρτυνα, Ναός των
Αιγυπτιακών Θεοτήτων
1913-1914. © SAIA

Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών. Οθωμανική Κρήτη - Κρητική Πολιτεία -Ένωσις

Οι σύγχρονες ιταλικές έρευνες ανάγονται στο 1884, όταν ο Federico Halbherr ξεκίνησε να συλλέγει τις επιγραφές με πρώτη τη «Μεγάλη Επιγραφή» της Γόρτυνας. Το 1899 ιδρύθηκε η Ιταλική Αρχαιολογική Αποστολή στην Κρήτη με δράση που οδήγησε στις διάσημες ανακαλύψεις: τη σαρκοφάγο της Αγίας Τριάδας, τον Δίσκο της Φαιστού, τους ναούς του Πρινιά. Οι έρευνες στράφηκαν κυρίως στη γνώση των προ-κλασικών φάσεων του νησιού και της Ελλάδας, αλλά και των ενετικών της μνημείων, τα οποία ο Giuseppe Gerola ξεκίνησε να μελετά το 1899. Το 1909 ιδρύθηκε η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών που συνεχίζει ακόμη σήμερα τα προγράμματα που άρχισαν πριν πάνω από έναν αιώνα στη Φαιστό, την Αγία Τριάδα, τη Γόρτυνα και τον Πρινιά.

*Τα χαρτιά μου είναι εντάξει και πριν να αναχωρήσω
θα περάσω από την οθωμανική Διπλωματική
Αποστολή στην Αθήνα. Ο Curtopassi θα με
συστίσει έπειτα στον πρόσενο, ο Νικολαΐδης στον
αδελφό του και θα φροντίσω να με παρουσιάσουν
στον Φωτιάδη, κυβερνήτη του νησιού, για
να μου δώσει συστάσεις για το εσωτερικό [του
νησιού] και για να έχω διευκολύνσεις παντού.*

Επιστολή του
F. Halbherr στον
D. Comparetti
(Αθήνα, 11 Μαΐου
1884) © SAIA

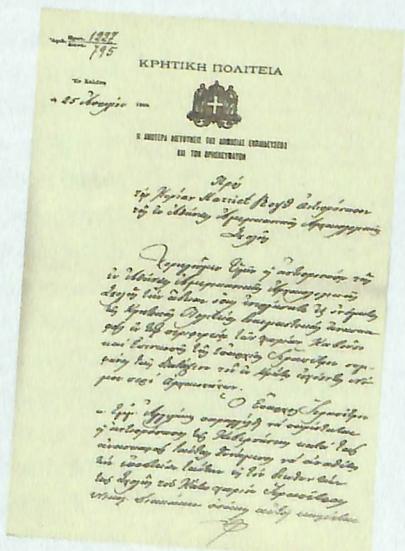
Εργάτες κοσκινίζουν χώμα από την
ανασκαφή, Γουρνιά (Πηγή: Penn
Museum)

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών

Το έργο της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών στην Κρήτη χρονολογείται από το 1900 όταν η Harriet Boyd ξεκίνησε ανασκαφές στο Καβούσι, αλλά και σε άλλες θέσεις: Αγ. Αντώνιο, Βροντά, Κάστρο, Σκουριασμένο και Αζοριά. Από το 1901 έως το 1904 η Boyd εντόπισε και ανέσκαψε τον προϊστορικό οικισμό στα Γουρνιά.

Το έργο της συνέχισαν η E. Hall και ο R. Seager και σε άλλες θέσεις της Κρήτης: στη Βασιλική (1906), στην Ψείρα (1906-1907), στον Μόχλο (1908), στο νεκροταφείο στην Παχειά Άμμο (1914-1915), στο νεκροταφείο του Σφουγγαρά (1910) και στο Βρόκαστρο (1910, 1912).

Οι πρώτες αυτές αμερικανικές ανασκαφές έφεραν στο φως πλούσια και σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα και έθεσαν τις βάσεις για κάποια από τα μεγαλύτερα αρχαιολογικά ερευνητικά προγράμματα της Αμερικανικής Σχολής που συνεχίζονται έως και σήμερα.

Το επίσημο έγγραφο της Κρητικής Πολιτείας που παραχωρεί δίεισι στην Harriet Boyd, ως αντιπρόσωπο της εν Αθήναις Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής, να πραγματοποιήσει ανασκαφές στο Καβούσι, 1900 (Πηγή: Penn Museum)

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Η Αρχαιολογική Υπηρεσία και το ελεύθερο ελληνικό κράτος γεννιούνται από το ίδιο κύτταρο, αυτό του ελληνικού πολιτισμού, στον απόχο του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Η σύσταση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (1833) θεμελιώνει την κρατική προστασία των αρχαιοτήτων. Λίγο αργότερα (1846) εγκαινιάζεται ο θεσμός των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών στην Ελλάδα. «Η προπαρασκευή εις ανασκαφήν και ανακάλυψιν των απολεσθέντων αριστουργημάτων των τεχνών, η φροντίς περί της διαφυλάξεως των εισέτι υπαρχόντων...» από βασικές αρμοδιότητες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας μετατρέπονται σταδιακά σε πεδία συνέργειας και συναντίληψης με τους «φιλοξενούμενους» αρχαιολόγους. Ενδεικτικές αναγνώσεις σε ιστορικά έγγραφα, που φυλάσσονται στη Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων (ΔΔΕΑΜ) του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού (ΥΠΠΟΑ), αποτυπώνουν τη διαχρονική προσπάθεια του ελληνικού κράτους να παρακολουθεί και να τροφοδοτεί τη συνεργασία Ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων.

Η σχέση Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών, σήμερα, ώριμη και πολυεπίπεδη, υπερβαίνει τη διοικητική επικοινωνία. Διαμορφώνει νέα πολιτιστικά τοπία, πέρα από τα όρια των ανασκαφικών τομέων και των επεμβάσεων αποκατάστασης σε κινητά και ακίνητα μνημεία.

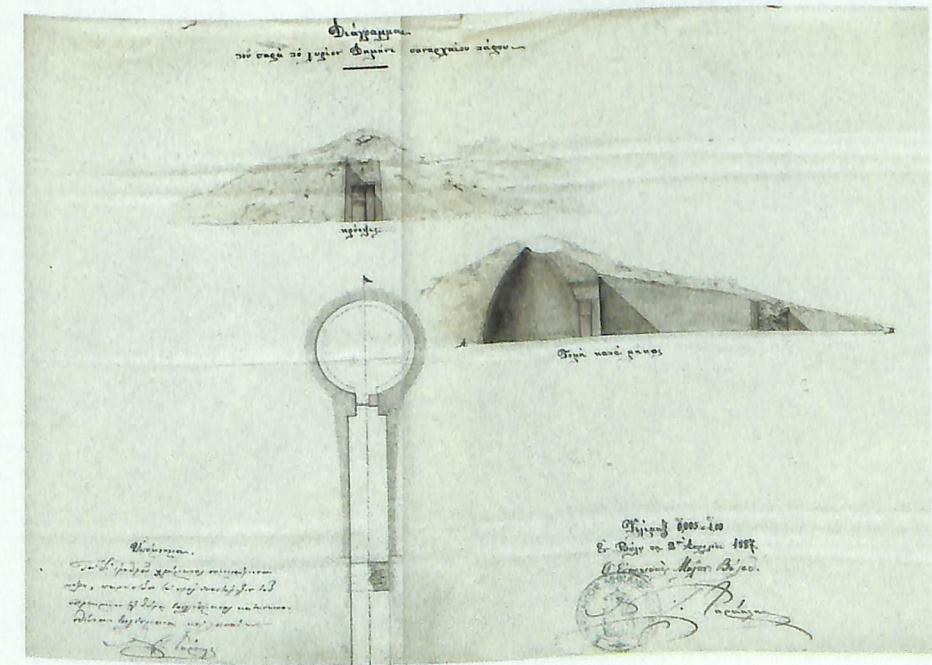
Φιλόξενοι «τόποι» συνάντησης, οι βιβλιοθήκες και οι ποικίλες εκδόσεις των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών, εκπέμπουν νέα επιστημονικά και κοινωνικά μηνύματα.

Πρόσωφη του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.
Ψηφιοποιημένη φωτογραφία από εκτύπωση λήψης των φωτογράφων αδελφών Ρωμαΐδη.
Τέλη 19ου-αρχές 20ού αιώνα (ΥΠΠΟΑ/ΕΑΜ/
Φωτογραφικό Αρχείο)

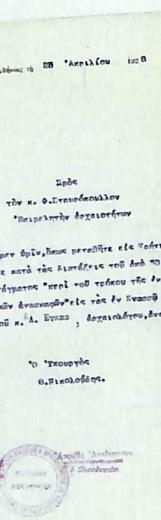

Σε έγγραφο του 1891 της Γαλλικής Σχολής Αθηνών διαβάζουμε πως οι Π. Καββαδίας και Τ. Homolle ορίζουν από κοινού το χώρο ανασκαφής στους Δελφούς. Συνοδεύεται από τοπογραφικό διάγραμμα με τη γραμμή της οριοθέτησης (ΥΠΠΟΑ/ΔΔΕΑΜ).

Διάγραμμα του μυκηναϊκού θολωτού τάφου στο Διμήνι, γνωστού και ως «Λαμίσπιτο», ο οποίος ερευνήθηκε τα έτη 1886-1887 με τη συνεργασία των αρχαιολόγων Π. Καββαδία, P. Wolters και H. Lolling (ΥΠΠΟΑ/ΔΔΕΑΜ).

**«Περί τρόπου εκτελέσεως
αρχαιολογικών ανασκαφών»**

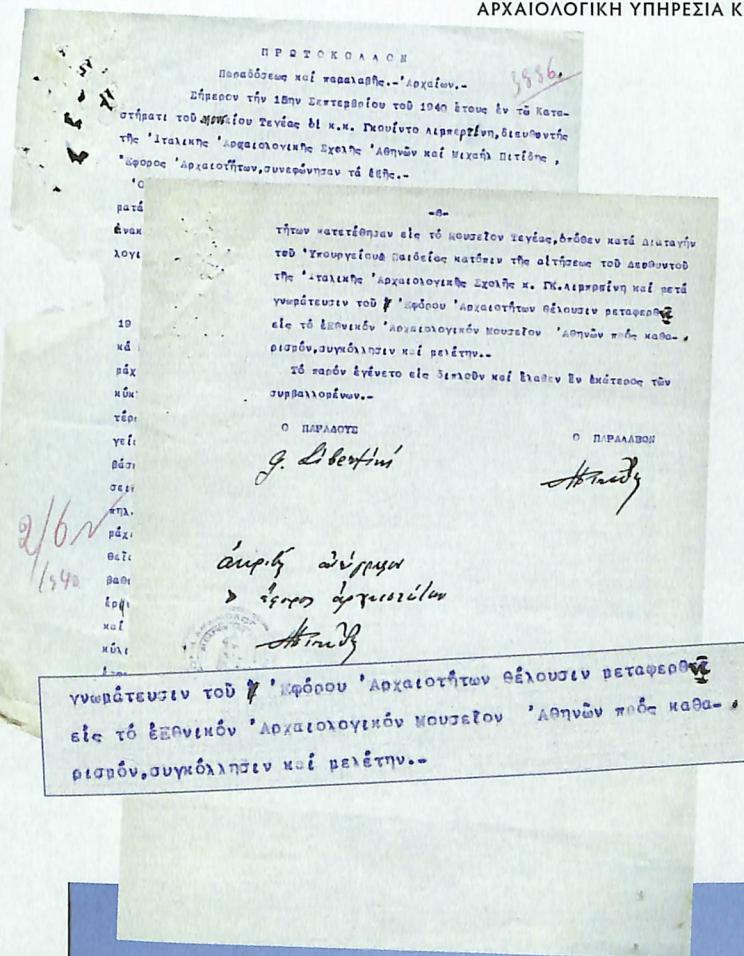

Ο Υπουργός
Θ. Νικολούδης
παραγγέλνει εγγράφως
το 1928 στον επιμελήτη
αρχαιοτήτων
Φ. Σταυρόπουλο να
εποπτεύσει τις ανασκαφές
του A. Evans στην Κνωσό
(ΥΠΠΟΑ/ΔΔΕΑΜ)

Ανασκαφές Κνωσού,
Αρχείο Sir Arthur Evans:
AN.P.299B «Αναστήλωση
του Μεγάλου
Κλιμακοστασίου, πιθανόν
το 1905. © Ashmolean
Museum, University of
Oxford

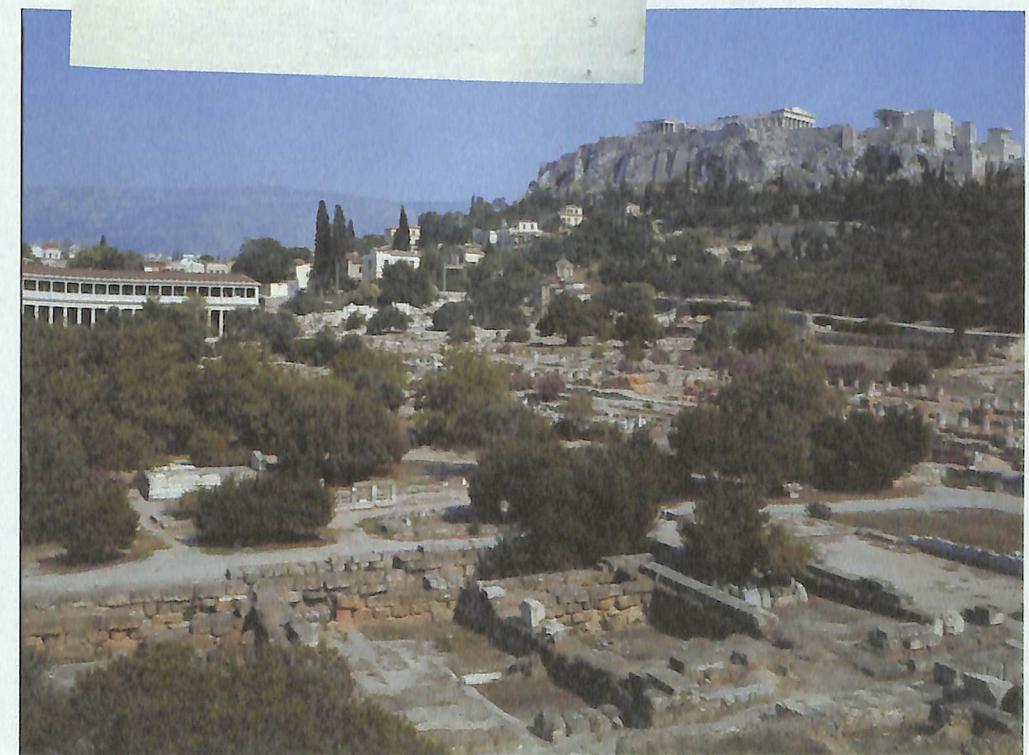
Σε τηλεγράφημα του
1934 διαβάζουμε ότι
δημοδιδάσκαλος εκτελεί
καθήκοντα έκτακτου
επιμελήτη αρχαιοτήτων
και καλείται να εποπτεύσει
εργασίες της Αγγλικής
Αρχαιολογικής Σχολής
στην Ιθάκη σχετικά με τη
φύλαξη αρχαίου υλικού
(ΥΠΠΟΑ/ΔΔΕΑΜ)

Ολλανδικό Ινστιτούτο
Αθηνών. Απόθηκη στο
Γεράκι Λακωνίας

Οι Γουινότ Λιμπερτίνη, διευθυντής
της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής
Αθηνών, και Μιχαήλ Πιτίδης, Έφορος
Αρχαιοτήτων, συνυπογράφουν
στο Μουσείο της Τεγέας, το 1940,
Πρωτόκολλο Παράδοσης-Παραλαβής
ευρημάτων από τις ανασκαφές της
Σχολής στο Παλλάντιο, προκειμένου
να μεταφερθούν για καθαρισμό,
συγκόλληση και μελέτη στο Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο (ΥΠΠΟΑ/
ΔΔΕΑΜ)

Η αρχαία αγορά της Αθήνας, χώρος
ανασκαφής της Αμερικανικής
Σχολής Κλασικών Σπουδών στην
Αθήνα, παράδειγμα σημερινού
πολιτιστικού τοπίου σε ανάδειξη,
στο κέντρο της σύγχρονης πόλης
(ΥΠΠΟΑ/Τμήμα Αρχαιολογικών
Πόρων και Απαλλοτριώσεων)

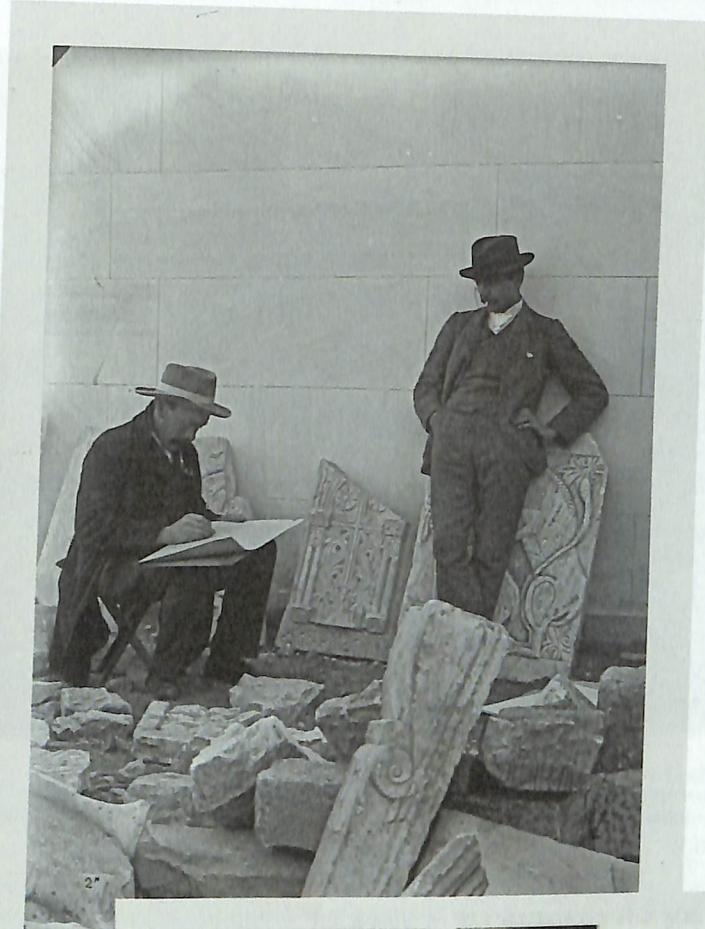
Αμερικανική Σχολή
Κλασικών Σπουδών στην
Αθήνα. Η ανασκαφική
ομάδα στην Πύλη, το 1952,
συναποτελούμενη από τους
ανασκαφείς C. Blegen και
Γ. Μυλωνά και τους εργάτες

Συμπόρευση Σχολών και Υπηρεσίας

Γαλλική Σχολή Αθηνών.
Ερευνητικό πρόγραμμα για
τον Ήνιορ των Δελφών, σε
συνεργασία με το Μουσείο
του Λούβρου, το Κέντρο
Έρευνας και Αποκατάστασης
Μουσείων Γαλλίας, τη
Γαλλική Σχολή Αθηνών και
το Μουσείο των Δελφών
(© C2RMF, Benoît Mille)

Από τις κοινές εργασίες
Εφορείας Αρχαιοτήτων και
Γερμανικού Αρχαιολογικού
Ινστιτούτου στη συντήρηση
και ανάδειξη του επιτύμβιου
ναΐσκου του Αγάθωνα στον
περιβόλο των Ηρακλεωτών
στον Κεραμεικό (ΥΠΠΟΑ/
ΕΦΑ πόλης Αθηνών)

Βρετανική Σχολή Αθηνών.
Οι Robert Weir Schultz
και William J. Woodhouse
στο Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο μελετούν
βυζαντινά αρχιτεκτονικά
μέλη, 1890

Βρετανική Σχολή Αθηνών.
Η βιβλιοθήκη της Σχολής
μετά το Β' Παγκόσμιο
Πόλεμο, 1947-48

Βρετανική Σχολή Αθηνών. Αργολίδα – Χώνικα, χορός μπροστά από το ναό Κοιμήσης της Θεοτόκου (Φωτο από τον Βρετανό αρχιτέκτονα William Harvey, 1907-08, Byzantine Research Fund Archive)

ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΔΙΑΔΡΑΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών και Ινστιτούτων δεν συμπεριλαμβάνεται πάντοτε στους καταστατικούς τους στόχους, αποτελεί, ωστόσο, σημαντική παράμετρο του έργου τους. Στο φωτογραφικό υλικό αποτυπώνεται η πολυκύμαντη ιστορία της ελληνικής αρχαιολογίας, οι προσδοκίες και οι αγωνίες μιας «ηρωικής εποχής», αλλά και η εικόνα της Ελλάδας, όχι μόνο στην εξιδανικευμένη της πρόσληψη, αλλά και στη σκληρή της καθημερινότητα.

Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και τα Ινστιτούτα κάνουν γνωστό στις χώρες τους αλλά και διεθνώς τον ελληνικό πολιτισμό –τον αρχαίο και τον σύγχρονο– αποτελώντας ένα είδος πρεσβευτών της Ελλάδας στο εξωτερικό. Οι δραστηριότητες τους στην Ελλάδα, στις μητροπολιτικές τους χώρες και όχι μόνο, συμπεριλαμβάνουν διοργανώσεις εκθέσεων, ομιλίες, διαλέξεις και άλλες κοινωνικές δράσεις που ενισχύουν και αναδεικνύουν τον πολυσχιδή τους χαρακτήρα. Αυτός ο διαμεσολαβητικός τους ρόλος έχει συμβάλει αποφασιστικά στην προβολή του ελληνικού πολιτισμού, αλλά και στη συγκρότηση της σύγχρονης ευρωπαϊκής συνείδησης.

Γυναίκες

Σπάνιες φωτογραφίες από το αρχείο των Σχολών καταγράφουν την παρουσία της γυναικάς στους αρχαιολογικούς χώρους, είτε ως επιστήμονας είτε ως απλή εργάτρια που βοηθά στο έργο της ανασκαφής.

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Η αρχαιολόγος Dorothy Thompson στο χώρο της ανασκαφής, 1933

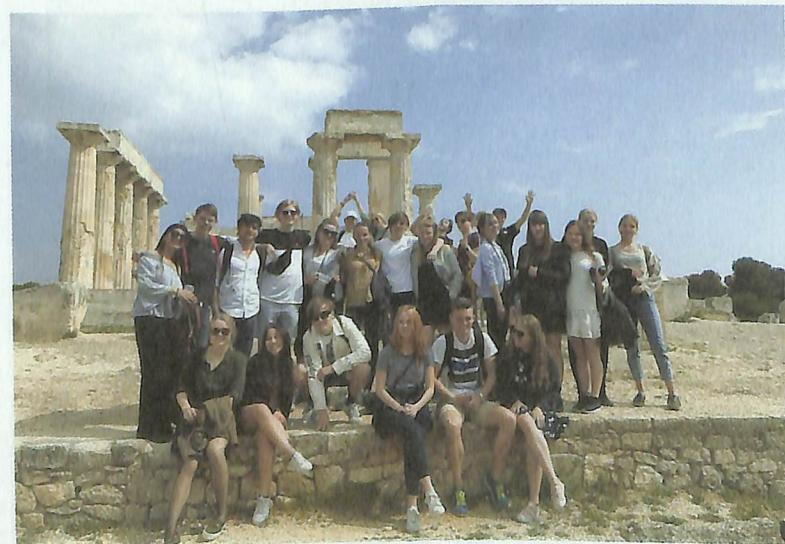
Βρετανική Σχολή Αθηνών. Σπάρτη, γυναίκες πλένοντας κεραμική στο ποτάμι, 1936

Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών.
Μαθήματα Ιταλικών στο Ηράκλειο
υπό την αιγιδα του Federico
Halbherr, Αρχές του 20ού αιώνα

Ινστιτούτο της Δανίας στην Αθήνα.
Δανοί μαθητές από το Λύκειο του Sct.
Knud, με ειδικότητα στις γλώσσες
επικοινέπονται τον ναό της Αφαίας
στην Αίγινα

Συνομιλώντας με την τοπική κοινωνία

Οι δράσεις των ξένων ερευνητών στον ελλαδικό χώρο δεν σταματούν στους αρχαιολογικούς τόπους και τα μνημεία: η παρουσία και το έργο τους στις τοπικές κοινωνίες οδηγεί σε δεσμούς αμοιβαιότητας με τους κατοίκους, ενώ πλήθος σχετικών εκδηλώσεων σε χώρες του εξωτερικού μεταφέρουν τη γνώση για την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας διεθνώς.

Παράλληλα, οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές λειτουργούν σαν γέφυρες επικοινωνίας με την Ελλάδα για ευρύτερες ομάδες πολιτών από τις χώρες προέλευσής τους.

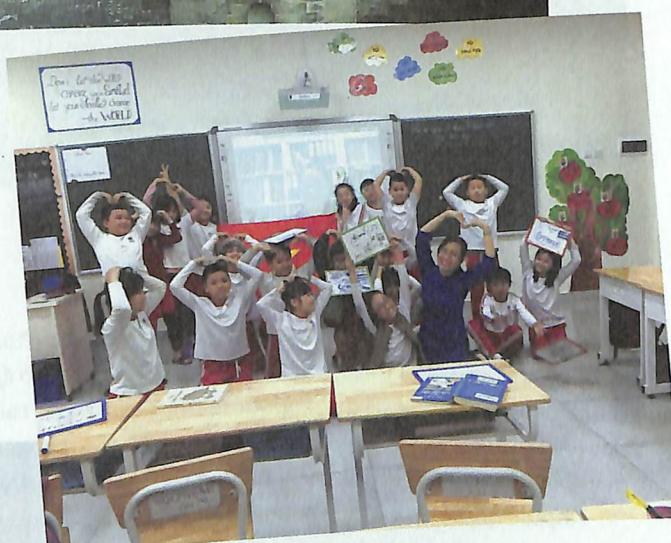
Ολλανδικό Ινστιτούτο
Αθηνών. Γεράκι
Λακωνίας, ελεύθερη
προσέλευση του κοινού
στην ανασκαφή

Αυστραλιανό
Αρχαιολογικό Ινστιτούτο
Αθηνών. Περιοδείες στην
Ελλάδα - Εκπαιδευτικά
προγράμματα,
Πρόγραμμα Τέχνη και
Αρχαιολογία, 2016

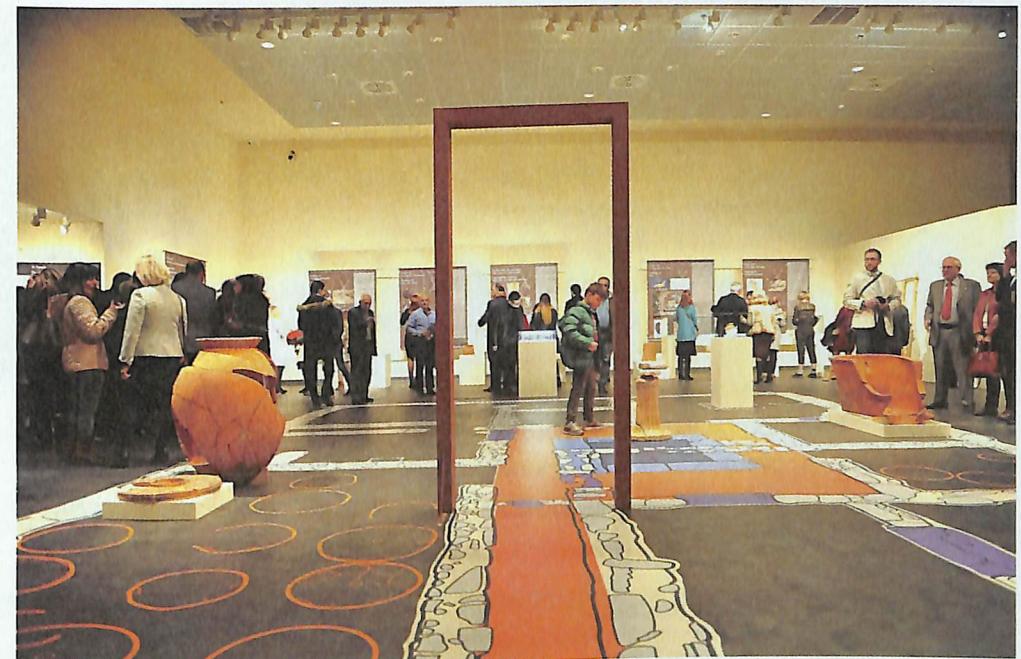
Γαλλική Σχολή Αθηνών.
Έκθεση στο Μουσείο
Εθνικής Αρχαιολογίας στο
Saint-Germain-en-Laye με
θέμα «Απαρχές της Ελλάδας»
2014/2015 (© Ph. Catro)

Αμερικανική Αμερικανική
Σχολή Κλασικών Σπουδών
στην Αθήνα. Εκπαιδευτικό
πρόγραμμα της Σχολής
για την Αρχαία Κόρινθο,
επικοινωνία μέσω Skype με
μαθητές από το Βιετνάμ,
2017

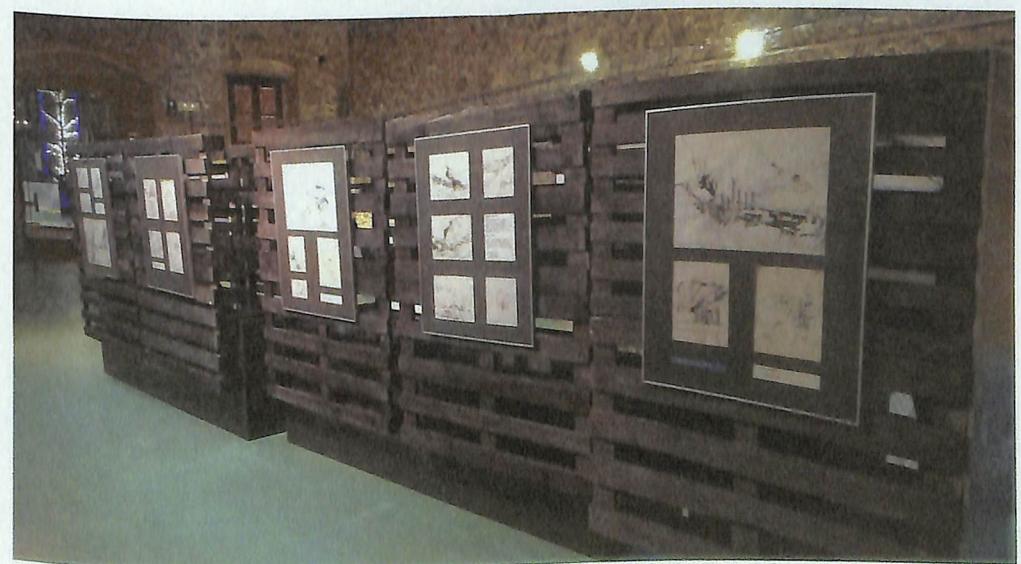

Καναδικό Ινστιτούτο στην
Ελλάδα. Κάτοικοι της
περιοχής επισκέπτονται τις
ανασκαφές της Στελίδας
(Αρχαιολογικό Πρόγραμμα
Στελίδας Νάξου) (Φωτο από
Jason Lau)

Καναδικό Ινστιτούτο στην Ελλάδα. Τα
εγκαίνια της έκθεσης «Κάστρο Καλλιθέας.
Ματίες σε μία Αρχαία Πόλη», Διαχρονικό
Μουσείο Λάρισας, τη Φεβρουαρίου 2018

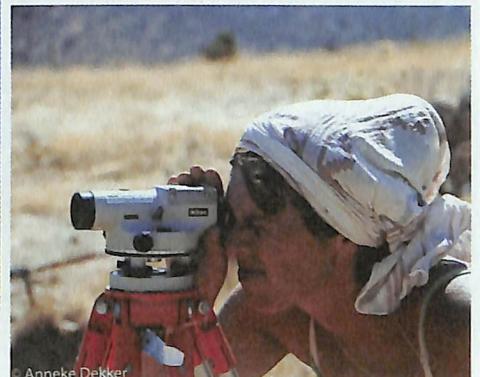
Φινλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών. Έκθεση
με θέμα «Φινλανδοί αρχιτέκτονες. Με το
βλέμμα στην Ελλάδα», Χανιά, 2016 (Φωτο
από Γάρι Πάκκανεν)

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η επιστήμη της αρχαιολογίας βρίσκεται, μονίμως, αντιμέτωπη με εκατοντάδες ερωτήματα γύρω από την πορεία και εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού. Μέσα από τη δύσκολη αλλά και θελκτική αυτή διαδρομή, η αρχαιολογία επιχειρεί να κατακτήσει τη γνώση του παρελθόντος, επιστρατεύοντας όλα τα μέσα που παρέχει η εκάστοτε εποχή και αξιοποιώντας τη διεπιστημονική έρευνα και την τεχνολογική καινοτομία. Στην Ελλάδα, αρωγός σε αυτό το εγχείρημα ήταν και παραμένουν οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές που μέσα από τα ερευνητικά τους προγράμματα εισάγουν νέες τεχνολογίες και εργαλεία, δίνουν νέα ώθηση στην τεκμηρίωση, την αξιολόγηση και την ερμηνεία των αρχαιολογικών δεδομένων και εξασφαλίζουν, μέσα από ποικίλα εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα, την πρόσβαση στη γνώση και τη μεταλαμπάδευσή της στις νεώτερες γενιές αρχαιολόγων.

Βελγική Σχολή Αθηνών.
Αεροφωτογράφηση
με zeppelin στο Θορικό

© Anneke Dekker

Έρευνα στο πεδίο

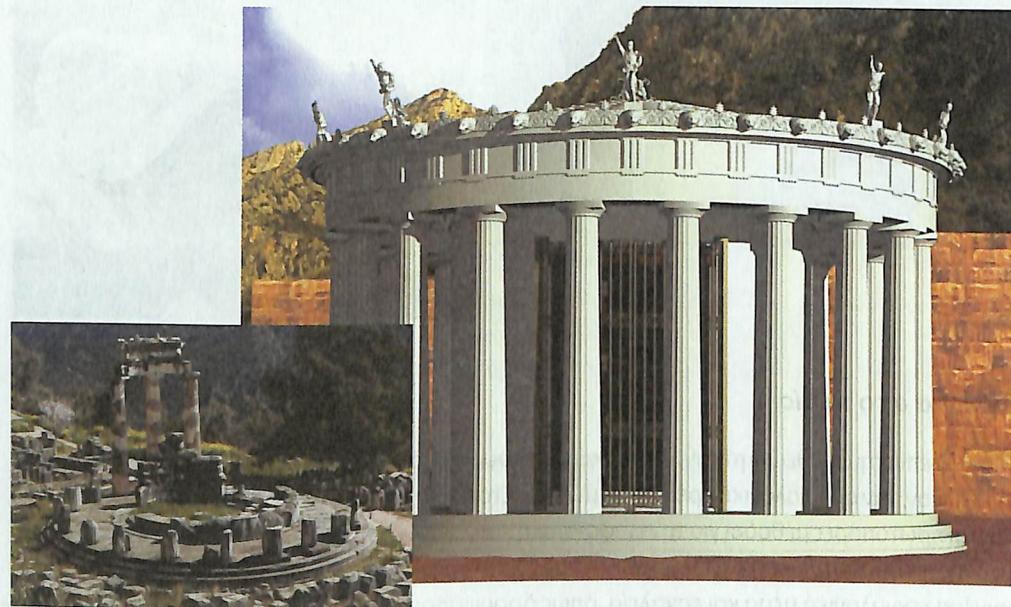
Πλήθος επιστημών, θεωρητικών και θετικών, επικουρούν, συστηματικά πλέον, την αρχαιολογική έρευνα και μελέτη. Στο πεδίο εφαρμόζονται πρωτόπόρες μέθοδοι για την επιφανειακή και γεωφυσική διερεύνηση, την αποτύπωση και τεκμηρίωση των ευρημάτων, ενώ προηγμένα τεχνολογικά μέσα και εργαλεία, όπως δορυφόροι, ραντάρ, σαρωτές και πτητικές μηχανές φωτογράφησης επιστρατεύονται για να εντοπίσουν και να καταγράψουν αρχαία κατάλοιπα, προετοιμάζοντας και διευκολύνοντας την ανασκαφική διαδικασία.

Αριστερά: Βελγική Σχολή Αθηνών.
Αεροφωτογράφηση με drone στο Σίσι Λασιθίου.
Δεξιά: Ολλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών.
Τοπογραφική έρευνα στη Ζάκυνθο

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Γεωμορφολογική και τοπογραφική έρευνα στην αρχαία Μεθώνη με τη χρήση επίγειου σαρωτή

Τρισδιάστατες ψηφιακές αναπαραστάσεις μνημείων και χώρων

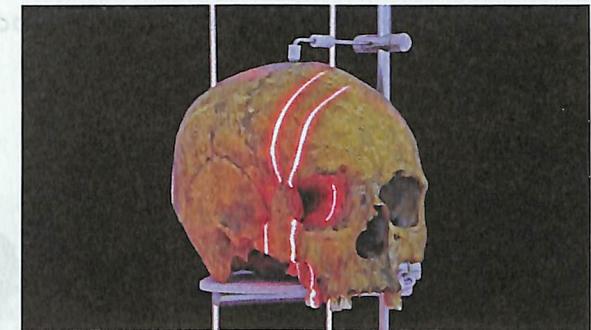
Γαλλική Σχολή Αθηνών. Τρισδιάστατη ψηφιακή αποκατάσταση της Θόλου στους Δελφούς (© EDF)

Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών. Μάλθη Μεσσηνίας. Εικονική αναπαράσταση του οικισμού γύρω στα 1600 π.Χ. με βάση τα αρχαιολογικά και χωρικά δεδομένα, συμπεριλαμβανομένων τρισδιάστατων αποτυπώσεων με λέιζερ και φωτογραφήσεων με drones

Από το πεδίο στο εργαστήριο

Προηγμένες τεχνικές και μέσα αισιοδοξοιούνται σε εξειδικευμένα εργαστήρια στις χώρες προέλευσης των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών, αλλά και σε κατάλληλα εξοπλισμένα εργαστήριά τους στην Ελλάδα. Στόχος είναι να αντληθούν στοιχεία για τη χρονολόγηση των μνημείων, αλλά και για τη μελέτη των οργανικών καταλοίπων, τη βιολογική ιστορία του ανθρώπου, το αρχαίο οικοσύστημα, τις διατροφικές συνήθειες και τις καθημερινές δραστηριότητες των αρχαίων πληθυσμών.

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Εργαστήριο Malcolm H.Wiener: Ψηφιακό τρισδιάστατο μοντέλο κρανίου, που επιτρέπει τη στατιστική ανάλυση μετρητικών δεδομένων

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Εργαστήριο Malcolm H. Wiener, φωτογραφία με ηλεκτρονικό μικροσκόπιο οάρωσης ορυκτοποιημένου θραύσματος υφάσματος από την Κνωσό. Διαφαίνεται το γνέσιμο των κλωστών και η ύφανση του υφάσματος, καθώς επίσης και η πρώτη όλη, το λινάρι.

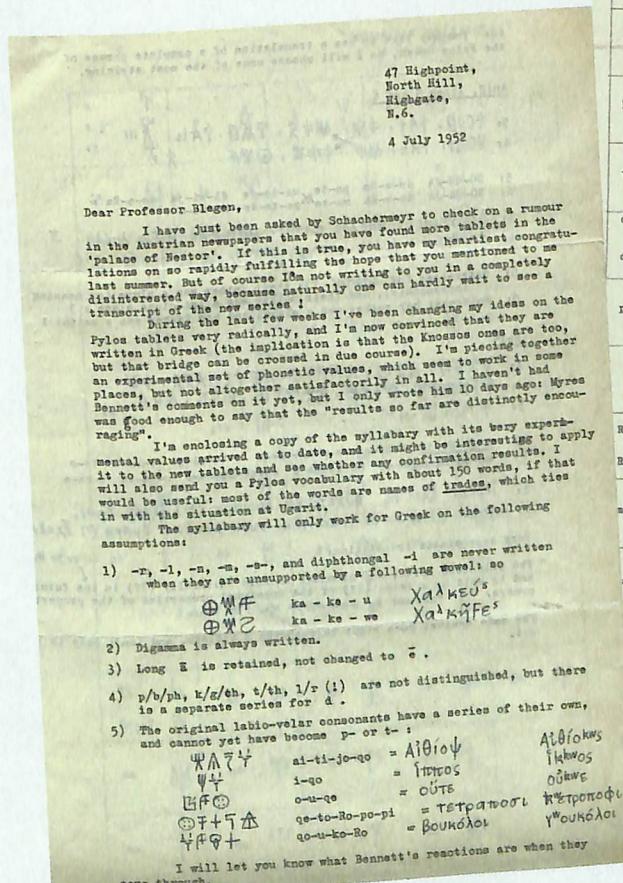
Βρετανική Σχολή Αθηνών. Πετρογραφική και χημική ανάλυση κεραμικής στο Εργαστήριο Fitch

Ηέρευνα κάτω από το νερό και μέσα στη γη

Φινλανδικό Ινστιτούτο
Αθηνών. Ενάλια
αρχαιολογική έρευνα
στη Γλαρέντζα, 2016

Βελγική Σχολή Αθηνών.
Ανασκαφή στα αρχαία
μεταλλεία αργυρού
στο Θορικό

Η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β' Γραφής

Οι πρώτες μεγάλες ανασκαφές του Βρετανού Arthur Evans στην Κνωσό και του Αμερικάνου Carl Blegen στην Πύλο έφεραν στο φως χιλιάδες πήλινες πινακίδες της Γραμμικής Β' Γραφής. Η αποκρυπτογράφησή της από τους Βρετανούς Michael Ventris και John Chadwick, το 1952, αποτελεί ορόσημο για την ελληνική αρχαιολογία, καθώς έγινε κατανοητό, για πρώτη φορά, ότι πρόκειται για ελληνική γλώσσα.

MYCENAEAN SYLLABARY						
	Ἄ	ἰ	ψ	ὦ	ὦ	ϝ
ja	ἢ	ἴ	ψ	ὦ	ὦ	ϝ
wa	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ
ka	ἢ	ἴ	ψ	ὦ	ὦ	ϝ
ta	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ	ϝ
da	ἢ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
da 2	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
ra	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
Re	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
Ra	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
Ra 2	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
na	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ
a	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ	ঈ

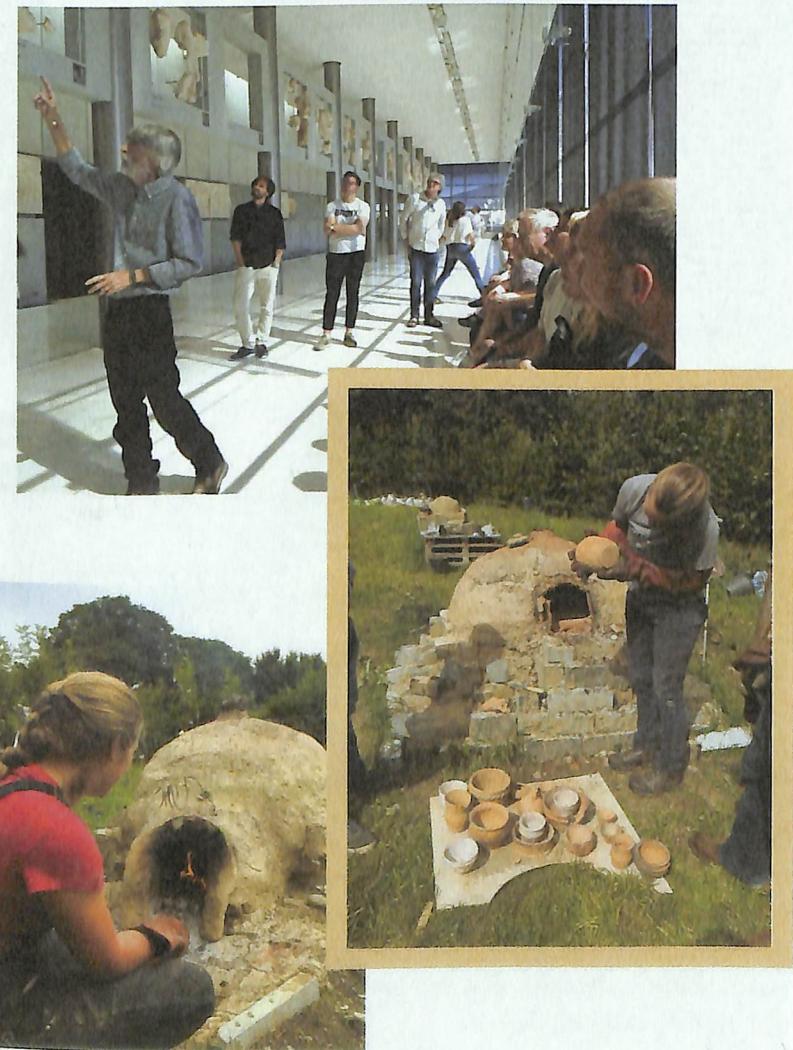
Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Επιστολή του M. Ventris προς τον C. Blegen σχετικά με την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β' Γραφής

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα λειτουργούν ως δίαυλος επικοινωνίας για ένα μεγάλο δίκτυο πανεπιστημάτων και ερευνητικών ιδρυμάτων, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς. Οι εγκαταστάσεις και οι ερευνητικές υποδομές τους στην Ελλάδα και τα οργανωμένα ακαδημαϊκά – εκπαιδευτικά τους προγράμματα, παρέχουν σε πολλούς νέους επιστήμονες και εκπαιδευόμενους αρχαιολόγους από όλο τον κόσμο τη δυνατότητα να γνωρίσουν από κοντά και να μελετήσουν τα ελληνικά μνημεία και να αποκτήσουν εμπειρία στο πεδίο σε σύγχρονες μεθόδους της αρχαιολογίας και των επιστημών, με τις οποίες συνεργάζεται.

Νορβηγικό Ινστιτούτο
Αθηνών. Ξενάγηση
Νορβηγών δασκάλων
στο Μουσείο της
Ακρόπολης στο πλαίσιο
του Προγράμματος
Συνεχίζομενης
Εκπαίδευσης που
προσφέρει το Ινστιτούτο

Ιρλανδικό Ινστιτούτο
Ελληνικών Σπουδών
στην Αθήνα.
Ανακατασκευή
κεραμικού κλιβάνου
στο Κέντρο
Πειραματικής
Αρχαιολογίας και
Υλικού Πολιτισμού
του University College
στο Δουβλίνο, στο
πλαίσιο ευρύτερης
μελέτης της κεραμικής
από την ανασκαφή
του Ινστιτούτου στον
Πρινιάτικο Πύργο στην
Κρήτη, 2017

Διοργάνωση

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Συντονισμός έκθεσης

Έλενα Κουντούρη Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Μουσειολογική ιδέα για την προσαρμογή της έκθεσης στον εορτασμό για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση

Στέλλα Μανδαλάκη Προϊσταμένη του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου

Επιμέλεια έκθεσης

Κωνσταντίνα Μπενίση Προϊσταμένη του Τμήματος Εποπτείας Ελληνικών και Αλλοδαπών Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Συντονισμού Θεμάτων Διεθνών Συνεργασιών και Οργανισμών, Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Ομάδα εργασίας της Διεύθυνσης Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Ομάδα εργασίας του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου

Επιλογή εποπτικού υλικού, σύνταξη-μετάφραση κειμένων

Συντονισμός εργασιών
Στέλλα Μανδαλάκη, Προϊσταμένη ΑΜΗ

Κωνσταντίνα Μπενίση

Συγγραφή κειμένων και επιλογή εποπτικού υλικού
Ειρήνη Γαλλή Προϊσταμένη του Τμήματος Προκλασικών, Κλασικών, Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών Αρχαιοτήτων (αναρτημένη παρουσίαση)

Τίνα Γκουρβέλου

Κατερίνα Αθανασάκη Προϊσταμένη του Τμήματος Εκθέσεων, Επικοινωνίας και Εκπαίδευσης (αρχειακό υλικό - βιντεοπροβολή)

Σοφία Σπυροπούλου

Εκθεσιακή παρουσίαση αρχειακού υλικού ΑΜΗ
Ελένη Παπαδάκη, Πάννης Ρογδάκης

Ελένη Σφακιανάκη

Μεταφράσεις κειμένων
Ρόζμαρι Τζανάκη

Γεωργία Φακάρου

Γραφιστική επεξεργασία
Νίκος Κριτσωτάκης

Ράνια Χαραλαμπούλου

Συντήρηση και στήριξη επιγραφής από τη Γόρτυνα
Γιώργος Μαράκης Προϊστάμενος του Τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης

Κυριάκος Ψαρουδάκης

Τεχνική υποστήριξη πολυμέσων
Μιχάλης Παπαγιαννάκης

Γιώργος Ζαρακάς

Διοικητική –Οικονομική υποστήριξη

Ελευθέριος Λίτσος

Δημήτρης Κολιοθωμάς

Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Δάφνη Τσιρώνη Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαίδευτικών Προγραμμάτων

Γραφιστική / καλλιτεχνική επιμέλεια έκθεσης
Πάνος Κασιάρης

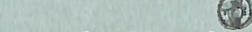
Επιμέλεια Παραγωγής

Χριστίνα Μαχαίρα

Για τις ανάγκες της φωτογραφικής έκθεσης αξιοποιήθηκε υλικό από την έκθεση με τίτλο «Φιλό-Ξενη Αρχαιολογία». Στιγμές από τό έργο των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών στην Ελλάδα», που διοργανώθηκε το 2018, από τη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, με αφορμή την ανακήρυξη του έτους ως Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα
American School of Classical Studies at Athens

Αυστραλιανό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών
The Australian Archaeological Institute at Athens

Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών
Österreichisches Archäologisches Institut Athen

Βελγική Σχολή Αθηνών
Ecole belge d'Athènes / Belgische School te Athene

Βρετανική Σχολή Αθηνών
British School at Athens

Γαλλική Σχολή Αθηνών
École française d'Athènes

Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών
Deutsches Archäologisches Institut Abteilung Athen

Ινστιτούτο της Δανίας στην Αθήνα
Det Danske Institut i Athen

Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή στην Ελλάδα
Schweizerische Archäologische Schule in Griechenland / École suisse d'archéologie en Grèce /
Scuola Elvetica d'Archeologia in Grecia

Ιρλανδικό Ινστιτούτο Ελληνικών Σπουδών στην Αθήνα
Irish Institute of Hellenic Studies at Athens

Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών
Scuola Archeologica Italiana di Atene

Καναδικό Ινστιτούτο στην Ελλάδα
The Canadian Institute in Greece / L'Institut canadien en Grèce

Νορβηγικό Ινστιτούτο Αθηνών
Det norske institutt i Athen

Ολλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών
Nederlands Instituut Athene

Πολωνικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στην Αθήνα
Polski Instytut Archeologiczny w Atenach

Ρουμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών
Institutul Român de Arheologie de la Atena

Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών
Svenska institutet i Athen

Φινλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών
Suomen Ateenan-instituutti